

Małgorzata Tokaj

ORCID: 0009-0001-8885-016X

*Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie*

***Wiedza na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD)
i opinia rodziców neurotypowych rówieśników dzieci z ASD
dotycząca kształcenia inkluzyjnego***

Knowledge of autism spectrum disorders (ASD) and the opinion of parents of neurotypical peers of children with ASD regarding inclusive education

Abstrakt

Pomimo zmian w społeczeństwie dotyczących postrzegania osób z autyzmem oraz możliwości systemowych ułatwiających kształcenie wszystkich na takich samych zasadach bez względu na swoje ograniczenia, można zauważyć, że rodzice dzieci neurotypowych mają obawy co do edukacji włączającej. Celem tego artykułu jest uzyskanie odpowiedzi na pytania: jaki jest poziom wiedzy rodziców dzieci „pełnosprawnych” na temat spektrum zaburzeń autystycznych oraz jaka jest ich opinia na temat kształcenia inkluzyjnego. W celu osiągnięcia zamierzonego celu przeprowadzono badanie, korzystając z dwóch kwestionariuszy opracowanych przez Nowakowską i Pisulę. Uzyskane wyniki wskazują, że ogólny poziom wiedzy rodziców dzieci neurotypowych na temat autyzmu jest dość wysoki oraz zbliżony do grupy nauczycieli szkół podstawowych oraz studentów kierunków nauczycielskich w badaniu autorek kwestionariuszy. Wyniki drugiego kwestionariusza ukazują, że respondenci w większości wykazują optymizm wobec koncepcji edukacji włączającej. Jednakże, kiedy mowa o wspólnym kształceniu ich dzieci z rówieśnikami z ASD, podejście to staje się bardziej zróżnicowane, przejawiające pewne obawy lub wątpliwości. W związku z powyższym można wnioskować, że ogólna wiedza na temat spektrum zaburzeń autystycznych, nie w pełni przekłada się na opinię na temat kształcenia uczniów z ASD w placówkach ogólnodostępnych.

Słowa kluczowe: wiedza na temat ASD, opinie, rodzice, autyzm, edukacja włączająca, inkluzja

Abstract

Despite changes in society regarding the perception of people with autism and systemic opportunities to facilitate education for all on an equal basis regardless of

their limitations, it is noticeable that parents of neurotypical children have concerns about inclusive education. The aim of this article is to answer the questions: what is the level of knowledge of parents of 'non-disabled' children about autism spectrum disorders and what is their opinion about inclusive education. In order to achieve the aim, a survey was conducted using two questionnaires developed by Nowakowska and Pisula. The results obtained indicate that the general level of knowledge of parents of neurotypical children about autism is quite high and similar to the group of primary school teachers and teaching students in the study of the authors of the questionnaires. The results of the second questionnaire show that respondents are mostly optimistic about the concept of inclusive education. However, when it comes to educating their children together with their peers with ASD, the attitude becomes more mixed, showing some concerns or doubts. Therefore, it can be concluded that the general knowledge about autism spectrum disorders, does not fully translate into an opinion about the education of students with ASD in mainstream institutions.

Key words: ASD knowledge, opinions, parents, autism, inclusive education, inclusion

Propozycja cytowania: Tokaj, M. (2024). Wiedza na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu (ASD) i opinia rodziców neurotypowych rówieśników dzieci z ASD dotycząca kształcenia inkluzyjnego. *Zeszyty Naukowe Pedagogiki Specjalnej*, 17, 280-296.

„Każdy ma prawo do nauki (...)

Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia (...)

Art. 70 ust. 1 i 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

Wprowadzenie

Pomimo upływu tak wielu lat, od kiedy pierwszy raz wprowadzono termin autyzm, dalej można by powtórzyć słowa T. Gałkowskiego i J. Kossewskiej (2000, s. 7): „*Autyzm (...) stanowi w dalszym ciągu wyzwanie dla nauki w nadchodzącym wieku. (...) Podejmując prace badawcze i eksperymentalne natrafimy na tajemnicę, która wciąż pozostaje przed nami zakryta. Próbujemy uchylić jej rąbka, lecz pojawia się coraz więcej znaków zapytania*”. Oczywiście, zakres osiągnięć naukowych z czasem istotnie się rozszerzył. Jednak zaburzenia ze spektrum autyzmu (ASD) nadal stanowią w pewnym stopniu enigmatyczne zagadnienie. ASD to zaburzenie neurorozwojowe, które wymaga wczesnej diagnozy i odpowiedniej terapii. Termin ten został wprowadzony w 1943 roku przez Leo

Kannera, który opisał grupę dzieci, u których zaobserwowano specyficzne zachowania. Objawy te nazwał „autyzmem dziecięcym” (z greckiego słowa autos = sam) bowiem wspólną ich cechą było izolowanie się, wybieranie samotności i unikanie kontaktów z otoczeniem. Przyczyny autyzmu nie są do końca poznane, ale już na tym etapie można uznać, iż czynniki genetyczne jak i środowiskowe odgrywają kluczową rolę w jego manifestacji. Ujęcie „spektrum zaburzeń autystycznych” ma na celu podkreślenie, że osoby z autyzmem wykazują zróżnicowane cechy oraz różny poziom funkcjonowania, co istotnie wpływa na ich życie. W ramach tego spektrum spotkać można zarówno osoby posługujące się mową werbalną, jak również te, które nie korzystają z komunikacji werbalnej. Takie, które mają poważne problemy w samodzielności, u których stwierdzono niepełnosprawność intelektualną, jak i takie, które zdobywają wyższe wykształcenie, zakładają rodziny, pełnią różne funkcje społeczne.

Wskaźniki dostępne w raportach empirycznych wskazują na ciągły wzrost diagnozowania zaburzeń ze spektrum autyzmu. Dane z Systemu Informacji Oświatowej (SIO) wskazują, że liczba uczniów z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, w poszczególnych latach znacząco wzrasta: w roku szkolnym 2016/2017 – 27 794 uczniów, w 2017/2018 – 34 437 uczniów, a w 2018/2019 jest to już 40 884 uczniów. W tym miejscu można by zastanowić się, z jakiego powodu obserwuje się ten rosnący trend. Jaki pisze Pisula (2021, s. 25) „fundamentalną rolę odgrywa rozwój systemu diagnostycznego i wzrost dostępności diagnozy. Istotne znaczenie ma również rosnąca wiedza rodziców, klinicystów, opiekunów w żłobkach i nauczycieli, gdyż to oni zapoczątkowują zazwyczaj proces diagnozy”. Nieustający wzrost zdiagnozowanych dzieci powoduje, że ciąży na państwie obowiązek zapewnienia takim uczniom odpowiedniej edukacji, która będzie dostosowana do ich psychofizycznych możliwości. Ze względu na różny poziom funkcjonowania intelektualnego, społecznego oraz języka funkcjonalnego osób z ASD, ich potrzeby edukacyjne wykazują znaczące zróżnicowanie, co skutkuje istnieniem różnorodnych form edukacyjnych. Coraz więcej uczniów z zaburzeniami ze spektrum

autyzmu uczęszcza do szkół ogólnodostępnych, co poniekąd obliguje do przeprowadzenia znaczących zmian w obrębie tego typu kształcenia, aby sprostać zróżnicowanym wymaganiom uczniów neuroróżnorodnych.

W Polsce nadal istnieje praktyka tzw. kształcenia specjalnego, czyli prowadzenia edukacji w szkołach dedykowanych dla uczniów z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. W kontekście europejskim, ten model edukacji uznawany jest za segregacyjny, co oznacza, że prowadzi do oddzielenia od siebie dzieci o różnym stopniu sprawności, tj. pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Tego rodzaju podejście często prowadzi do sztucznego podziału uczniów na kategorie "lepszyc" i "gorszych", co nie sprzyja integracji i równości. Dodatkowo, warto zauważyć, że koszty społeczne związane z takim modelem kształcenia są znaczące. Uczniowie z niepełnosprawnością nie mają takich samych możliwości rozwoju jak ich pełnosprawni rówieśnicy. Ich umiejętności poznawcze i społeczne często są ograniczone, co utrudnia im dostęp do dalszej edukacji, a w konsekwencji utrudnia podjęcie bardziej wymagającej pracy. To z kolei pogarsza ich perspektywy na przyszłość i prowadzi do długoterminowych kosztów społecznych. Szkolnictwo specjalne pogłębia również brak świadomości społecznej dotyczącej różnorodności niepełnosprawności oraz codziennych wyzwań, z jakimi borykają się osoby z niepełnosprawnościami. Ogólna świadomość nie będzie rosła, jeśli dzieci pełnosprawne nie będą miały możliwości uczenia się wraz z rówieśnikami z niepełnosprawnościami na poszczególnych poziomach edukacji. Dowodem niskiej świadomości społecznej jest np. niechęć rodziców dzieci pełnosprawnych do przebywania ich dzieci w jednej placówce z uczniami z niepełnosprawnością (Płońska, 2020).

Rozwiązaniem wychodzącym naprzeciw tej sytuacji stały się m.in. szkoły integracyjne. Zgodnie z przepisami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 września 2011 roku, istnieje konieczność opracowywania programów edukacyjno-terapeutycznych dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Uczeń z niepełnosprawnością staje się osobą, która wymaga specjalnych warunków kształcenia. Kształcenie

integracyjne, które polega na umieszczaniu uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi w tych samych klasach i szkołach, było praktykowane również w krajach europejskich. W niektórych przypadkach zauważono jednak spadek ogólnej jakości nauczania. Ten fakt najczęściej tłumaczono obecnością w klasie uczniów z niepełnosprawnościami, a nie deficytem w strukturze systemu edukacyjnego (Białek, Nowak-Adamczyk, 2012).

Zmieniające się społeczne postrzeganie niepełnosprawności oraz nowe podejścia w naukach społecznych doprowadziły do opracowania modelu, w którym wszyscy uczniowie mają możliwość kształcenia się w jednej placówce oświatowej. Ten sposób uczenia i wychowania określony został mianem edukacji włączającej (inkluzyjnej). Jej celem jest zapewnienie wszystkim osobom równych szans edukacyjnych poprzez stworzenie odpowiednich warunków do rozwijania ich indywidualnego potencjału. Dzięki temu będą mogły rozwijać się zgodnie z ich możliwościami oraz zostać włączone w życie społeczne. „Inkluzja jest procesem odwrotnym do wykluczenia społecznego, kładzie akcent na wyrównywanie szans i wspieranie jednostek potencjalnie zagrożonych wykluczeniem oraz przeciwdziałanie wykluczeniu lub jego zwalczaniu” (Halicki, Szafranek, 2016, s. 151) Edukacja włączająca ogranicza kształcenie segregacyjne poprzez maksymalne umożliwienie dostępu do nauki w szkołach ogólnodostępnych dla wszystkich uczniów. Zapewnia możliwość edukacji w szkołach rejonowych dla osób z niepełnosprawnościami oraz stosuje wspólny program nauczania i ścieżkę edukacyjną dla wszystkich uczniów, opartą na podobnych treściach nauczania. Co to oznacza dla ucznia z niepełnosprawnością? Prawo do edukacji, do uczenia się z rówieśnikami, do nawiązywania kontaktów społecznych, do tworzenia relacji. Należy jednak zauważyć, że integracja ucznia z niepełnosprawnością do szkoły ogólnodostępnej to proces skomplikowany. Wymaga on długoterminowych działań na wielu płaszczyznach życia szkolnego. Oprócz zmian w samym systemie edukacji, konieczne będzie likwidowanie barier architektonicznych oraz zwiększanie świadomości społeczeństwa w zakresie nadchodzących zmian.

Założenia metodologiczne

Głównym celem badania było uzyskanie odpowiedzi na dwa pytania badawcze:

1. Jaki jest poziom wiedzy na temat autyzmu wśród rodziców neurotypowych rówieśników dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu?
2. Jakie są opinie rodziców neurotypowych rówieśników dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu na temat kształcenia inkluzyjnego?

W celu uzyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze zastosowano metodę sondażu diagnostycznego przy wykorzystaniu techniki ankiety. Podczas gromadzenia danych użyto dwóch instrumentów badawczych.

Kwestionariusz wiedzy na temat autyzmu - kwestionariusz ten opracowany został przez Nowakowską i Pisulę (2018). Składa się z 18 stwierdzeń dotyczących ASD, które odzwierciedlają zarówno starsze, jak i nowsze ustalenia dotyczące etiologii i funkcjonowania osób z tym zaburzeniem, oraz popularne mity na temat ASD. Ankieta zawierała 14 informacji błędnych i 4 informacje prawdziwe.

Ankieta opinii na temat edukacji dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (w adaptacji własnej) - ankieta ta w wersji oryginalnej opracowana została przez Nowakowską i Pisulę (2018). Na potrzeby niniejszego badania dokonano jednak adaptacji narzędzia. Zmodyfikowano brzmienie niektórych stwierdzeń oraz usunięto te odnoszące się do nauczycieli i studentów. Ostatecznie kwestionariusz składał się z 11 twierdzeń.

Grupa badawcza

W badaniu wzięło udział 68 osób, w tym aż 92,6% stanowiły kobiety (63 osoby), 5 mężczyzn. Większość respondentów (43 osoby) była w przedziale wiekowym 36-45 lat (63,2%), 18 osób w wieku 26-35 lat (26,5%), 5 osób w wieku powyżej 46 lat (7,3%), 2 osoby w wieku 18-25 lat co stanowi 3%. Pięćdziesiąt cztery osoby zadeklarowały, że mieszkają na wsi (79,4%), 8 osób mieszka w mieście liczącym do 100

tyś. mieszkańców (11,8%), 6 osób mieszka w mieście powyżej 100 tyś. mieszkańców (8,8%). Aż 45 osób biorących udział w badaniu ocenia swoją sytuację materialną jako dobrą (66,6%), 14 osób jako bardzo dobrą (20,6%), natomiast 9 osób uważa, że ich sytuacja nie jest ani dobra, ani zła (13,2%). Większość (39 osób) posiada wyższe wykształcenie (57,3%), 22 osoby ukończyło szkołę średnią (32,4%), a 7 osób ukończyło szkołę zawodową (10,3%). Zdecydowana większość to osoby pracujące (43 osoby ma umowę o pracę, 10 osób prowadzi własną działalność gospodarczą, 4 osoby ma umowę zlecenie/o dzieło), 11 osób to bezrobotni (16,2%). Sześćdziesiąt dwie osoby są w związku małżeńskim (91,2%). W badaniu uwzględniono również pytania związane ze stanem zdrowia fizycznego i psychicznego. Respondenci mieli określić swój stan w skali od 1 do 7, przy czym 1 to bardzo zły stan zdrowia, a 7 to bardzo dobry. Dwadzieścia siedem osób określiło swój stan zdrowia psychicznego na 7 (39,7%), 21 osób na 6 (30,9%), 13 osób na 5 (19,1%), 3 osoby na 4 i na 3 (4,4%) oraz 1 osoba na 8 (1,5%). z kolei, jeśli chodzi o stan zdrowia fizycznego wyniki kształtują się następująco: 30 osób określiło swój stan na 6 (44,1%), 17 osób na 5 (25%), 13 osób na 7 (19,1%), 7 osób na 4 (10,3 %) i 1 osoba na 3 (1,5%).

Analiza wyników badań

W tabeli nr 1 przedstawiono wyniki kwestionariusza wiedzy na temat ASD: liczbę udzielonych odpowiedzi (N) na poszczególne pytania, procentowe wyniki odpowiedzi poprawnych i błędnych.

Tabela 1. Wyniki badania wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu (N=68)

	Twierdzenie	Prawda/Falsz	% poprawnych odpowiedzi	% błędnych odpowiedzi
1.	Dzieci z autyzmem mają problemy w budowaniu relacji z innymi osobami	P	90	10

2.	Większość dzieci z autyzmem nie mówi	F	72	28
3.	Dzieci z autyzmem przejawiają nietypowe, powtarzające się zachowania	P	85	15
4.	Dzieci z autyzmem z łatwością utrzymują kontakt wzrokowy	F	84	16
5.	Nieprawidłowe kontakty z matką we wczesnym dzieciństwie mogą powodować u dziecka autyzm	F	90	10
6.	Większość dzieci z autyzmem ma wybitne zdolności w jakimś obszarze	F	25	75
7.	W badaniach prenatalnych można wykryć, czy dziecko będzie miało autyzm	F	91	9
8.	Większość dzieci z autyzmem ma wysoki iloraz inteligencji	F	31	69
9.	Autyzm występuje częściej u chłopców	P	59	41
10.	Większość dzieci z autyzmem cierpi na zaburzenia słuchu	F	76	24

11.	Autyzm można wyleczyć farmakologicznie	F	99	1
12.	Istnieją programy edukacyjne wspomagające rozwój osób z autyzmem	P	94	6
13.	Autyzm to przejściowy stan w rozwoju, z którego można wyrosnąć	F	94	6
14.	Dzieci z autyzmem nie okazują przywiązania nawet rodzicom	F	74	26
15.	Szczepienie może powodować autyzm	F	88	12
16.	Dzieci z autyzmem dobrze reagują na zmiany w otoczeniu	F	93	7
17.	Rodzice mogą zapobiec wystąpieniu autyzmu u ich dzieci	F	88	12
18.	Każda osoba z autyzmem prędzej czy później zachoruje na schizofrenię	F	96	4

Źródło: badania własne

Wyniki analizy wskazują na wysoki poziom poprawnych odpowiedzi (90% lub więcej) w przypadku ośmiu pozycji kwestionariusza. Spośród nich najczęściej poprawnie oceniono istnienie trudności w budowaniu relacji społecznych przez osoby z autyzmem oraz fakt, że nieprawidłowe kontakty z matką we wczesnym

dzieciństwie mogą być czynnikiem ryzyka dla rozwoju autyzmu. Badani również wykazali wysoką świadomość dotyczącą braku możliwości wykrycia autyzmu w badaniach prenatalnych oraz nieistnienia farmakologicznych metod leczenia tego zaburzenia. Respondenci także dobrze rozpoznali istnienie programów edukacyjnych wspierających rozwój osób z autyzmem oraz zdawali sobie sprawę, że autyzm nie jest przejściowym stanem, z którego można "wyrosnąć". Ponadto, wysoki poziom poprawnych odpowiedzi odnotowano również w przypadku stwierdzenia, że dzieci z autyzmem dobrze reagują na zmiany w otoczeniu, oraz że nie każda osoba z autyzmem prędzej czy później zachoruje na schizofrenię.

Szczególnie interesujący jest jednak wysoki współczynnik błędnych odpowiedzi na pytania: (6) Większość dzieci z autyzmem ma wybitne zdolności w jakimś obszarze oraz (8) Większość dzieci z autyzmem ma wysoki iloraz inteligencji. Wydaje się, że może wynikać to z rozpowszechnionego przekonania społecznego na temat wyjątkowych zdolności lub wysokiego ilorazu inteligencji wśród osób z autyzmem. Wiele filmów, programów telewizyjnych i artykułów przedstawia osoby z autyzmem jako niezwykle zdolne w określonych obszarach, takich jak matematyka czy informatyka. W mediach można dostrzec tendencję do przedstawiania autyzmu przez pryzmat rzadkiego zespołu sawanta. Termin ten odnosi się do osób, które wykazują wybitne uzdolnienia. Taki stan rzeczy może z kolei prowadzić do powszechnego, błędnego przekonania, że większość osób z ASD ma wyjątkowe talenty. Wyniki te częściowo korespondują z badaniami przeprowadzonymi przez I. Nowakowską i E. Pisulę (2018) w grupie studentów kierunków nauczycielskich oraz nauczycieli szkół podstawowych.

Tabela 2. przedstawia wyniki kwestionariusza dotyczącego opinii rodziców dzieci neurotypowych na temat kształcenia inkluzyjnego. Tabela zawiera ilość udzielonych odpowiedzi jak również wskaźniki procentowe odpowiedzi twierdzących i przeczących.

Tabela 2. Opinie rodziców na temat edukacji włączającej dzieci z ASD (N=68)

	Twierdzenie	% odpowiedzi TAK	% odpowiedzi NIE
1.	Myślę, że dziecko z autyzmem będzie rozumiało tok zajęć szkolnych i poradzi sobie na zwykłych lekcjach	28	72
2.	Uważam, że dziecko z autyzmem będzie zachowywać się w sposób uniemożliwiający prowadzenie lekcji	41	59
3.	Gdyby dzienny plan zajęć szkolnych lub tok lekcji mojego dziecka musiał zostać zmodyfikowany pod kątem potrzeb dziecka z autyzmem, byłbym/byłabym to w stanie zaakceptować	93	7
4.	Sądzę, że inne dzieci w szkole będą przyjaźnie nastawione do dziecka z autyzmem	43	57
5.	Obawiam się, że nietypowe zachowania dziecka z autyzmem mogą rozpraszać inne dzieci i przeszkadzać im w nauce	75	25
6.	Wszystkie dzieci powinny być nauczone w szkołach ogólnodostępnych	51	49
7.	Myślę, że dziecko z autyzmem będzie osiągało gorsze wyniki w nauce niż pozostałe dzieci w klasie	32	68

8.	Sądzę, że problemy dziecka z autyzmem związane z komunikacją bardzo utrudnią mu funkcjonowanie w klasie	78	22
9.	Jestem przychylna/y temu, by dziecko z autyzmem uczyło się wraz z moim dzieckiem	90	10
10.	Obawiam się, że dziecko z autyzmem może podczas zajęć szkolnych zrobić krzywdę sobie lub mojemu dziecku	32	68
11.	Uważam, że dzieci z autyzmem powinny uczyć się tylko w szkołach specjalnych	13	87

Źródło: badania własne

Większość rodziców (93%) jest w stanie zaakceptować modyfikacje dziennego planu ze względu na ucznia z ASD jak również 61 (90%) respondentów jest przychylnych, aby ich neurotypowe dziecko uczyło się wraz z rówieśnikiem w spektrum autyzmu. Czterdzieści sześć osób (68%) uważa, że dziecko z autyzmem nie będzie osiągać gorszych wyników niż ich rówieśnicy z klasy oraz ta sama liczba rodziców nie czuje obaw, że uczeń z ASD podczas zajęć zrobi sobie krzywdę lub innemu dziecku. Jednocześnie 49 rodziców (72%) uważa, że dziecko z ASD nie będzie rozumiało toku zajęć i nie poradzi sobie na lekcjach. Czterdzieści osób czuje obawy, że taki uczeń będzie zachowywać się w sposób utrudniający prowadzenie lekcji, a aż 75% rodziców (51 osób) obawia się, że ich neurotypowe dzieci będą się rozpraszać przez nietypowe zachowania ucznia w spektrum, a nawet uczeń taki będzie im przeszkadzał w nauce. Pięćdziesiąt trzy osoby (78%) uważa, że problemy komunikacyjne dziecka z ASD będą mu utrudniać funkcjonowanie w klasie. W pytaniu dotyczącym nauczania dzieci w spektrum w szkołach ogólnodostępnych zdania są podzielone, 35 osób (51%) uważa, że uczniowie z tą niepełnosprawnością powinny uczyć się w tego typu placówkach, natomiast 33 osoby (49%), że nie.

Całkiem inaczej prezentują się odpowiedzi na pytanie dotyczące nauczania w szkołach specjalnych. Aż 59 osób (87%) uważa, że nie jest to jedyny typ szkół dedykowanych tym uczniom. Zastanawiające są odpowiedzi na pytanie dotyczące nastawienia dzieci do rówieśnika z autyzmem. Trzydzieści dziewięć (57%) rodziców uważa, że dzieci nie będą przyjaźnie nastawione do takiego ucznia.

Wnioski i postulaty

Ogólny poziom wiedzy rodziców neurotypowych uczniów na temat spektrum zaburzeń autystycznych jest dość wysoki i porównywalny z wynikami uzyskanymi przez I. Nowakowską i E. Pisulę w badaniach prowadzonych w grupie studentów i nauczycieli. Osoby biorące udział w niniejszym badaniu w większości przypadków udzielili poprawnych odpowiedzi. Zauważyć należy, że aż 75% rodziców uważa, iż dzieci z autyzmem mają wybitne zdolności, a 69% osób twierdzi, że osoby te mają wysoki poziom funkcjonowania intelektualnego. Niestety takie postrzeganie osób w spektrum może wpływać niekorzystnie na sytuacje tych osób, gdyż społeczeństwo może mieć względem nich wysokie wymagania. Lata badań pokazują, że grupa osób z ASD jest bardzo zróżnicowana pod każdym względem, a przede wszystkim po względem poziomu intelektualnego (Bougeard, Picarel-Blanchot, Schmid, Campbell, Buitelaar, 2021). Wiadomo, że tylko 1 na 10 osób w spektrum autyzmu posiada zdolności wysepkowe (Treffert, 2014). W badaniu przeprowadzony na potrzeby niniejszej publikacji, można zauważyć tendencję do malejącej liczby osób, które przypisują odpowiedzialność za pojawienie się autyzmu rodzicom. Co więcej coraz bardziej widoczna jest świadomość społeczeństwa, że osoby z ASD są zdolne do okazywania uczuć, przywiązania. Zadowolające są wyniki dotyczące twierdzenia, że szczepienie może powodować autyzm. Tylko 12% przypisuje podanie potrójnej szczepionki przeciwko odrze, śwince i różyczce jako czynnik wpływający na powstanie autyzmu. Wiele badań wykazało, że szczepionki MMR są bezpieczne dla organizmu (DeStefano, Shimabukuro, 2019). Światowa Organizacja Zdrowia opierająca się na analizach naukowych głosi, że nie istnieją jednoznaczne dowody

potwierdzające związek z podawaniem dziecku szczepień, a pojawieniem się autyzmu. Warty uwagi staje się twierdzenie mówiące o tym, że autyzm częściej występuje u chłopców. W tym przypadku rozkład odpowiedzi jest porównywalny. Zaburzenia ze spektrum autyzmu diagnozowane są częściej u chłopców niż u dziewczynek w proporcji 3:1 (Loomes, Hull, Mandy, 2017). Niemniej jednak, warto podkreślić, że istnieje wątpliwość co do rzeczywistej dokładności tej proporcji. Literatura przedmiotu sugeruje, że płeć może mieć istotny wpływ na występowanie i objawy autyzmu, a także, że kobiety o wysokim funkcjonowaniu mogą ukrywać lub nie manifestować typowych cech ASD. Ponadto jedna z hipotez zakłada, że „w porównaniu z chłopcami oraz mężczyznami u dziewcząt i kobiet muszą wystąpić dużo większe nieprawidłowości na poziomie genetycznym, aby autyzm ujawnił się pełnoobjawowo, co w literaturze przedmiotu nazywane jest „żeńskim czynnikiem ochronnym (female protective effect) (Rynkiewicz i in., 2019). Ponadto u kobiet w spektrum autyzmu często współistnieją takie zaburzenia jak depresja, zaburzenia lękowe, zaburzenia tikowe czy zaburzenia odżywiania (Rynkiewicz, Łucka, 2018). Stąd może dochodzić do błędnych diagnoz, późnych diagnoz czy nawet osoby te mogą nie wzbudzać zainteresowania klinicystów. Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, który ma wpływ na wynik proporcji diagnoz autyzmu u chłopców i dziewczynek. Otóż, większość narzędzi diagnostycznych zostało opracowanych na podstawie wyników badań naukowych, w których przewagę miała płeć męska. Co daje takie poczucie, że narzędzia te nie są przystosowane do obrazu klinicznego kobiet z ASD, co może powodować, że płeć żeńska nie jest „wychwytywana” w procesie diagnostycznym. Sytuacja ta powoduje konieczność stworzenia narzędzia diagnostycznego, który będzie uwzględniał w autyzmie różnice między płciowe.

Niestety opinia respondentów na temat kształcenia inkluzyjnego nie pokazuje zachwyty wśród rodziców. z jednej strony rodzice uważają, że osoby z ASD mają wysoki poziom intelektualny, a jednocześnie twierdzą, że uczniowie tacy nie poradzą sobie na lekcjach, że nie rozumieją toku zajęć. Ponadto większość rodziców

zgadza się na zmianę planu zajęć czy toku lekcji, ale artykułuje również negatywny wpływ trudnych zachowań ucznia w spektrum autyzmu na prowadzone zajęcia. z jednej strony większość rodziców jest przychylnych, aby ich dziecko uczyło się wraz z rówieśnikiem z ASD, ale jednocześnie zauważają, że to dzieci nie będą przychylnie nastawieni do rówieśnika w spektrum.

Analizując wyniki badań można stwierdzić, że stan wiedzy rodziców nie przekłada się na ich opinię na temat kształcenia inkluzyjnego. Należy zdawać sobie sprawę, że umieszczanie dzieci z autyzmem w placówkach specjalnych nie zmieni sytuacji. Wydaje się, że obawy rodziców wynikają z braku realnego kontaktu z takimi osobami. W celu bardziej szczegółowego zrozumienia obaw rodziców, warto rozważyć przeprowadzenie spotkań w formie bezpośrednich kontaktów. Takie spotkania mogą stanowić uzupełnienie badań, umożliwiając bezpośrednią interakcję i głębsze zanurzenie się w doświadczeniach oraz perspektywach rodziców. Dzięki takiemu podejściu możliwe jest uzyskanie bardziej subtelnych i kontekstowych informacji, które mogą być trudniejsze do uchwycenia w kwestionariuszach lub ankietach.

Aby proces kształcenia włączającego był skuteczny, istotne jest, aby rodzice zgłaszali swoje dzieci z niepełnosprawnościami do placówek ogólnodostępnych. Jednakże, wiele zależy od reakcji oraz postaw innych rodziców, które mogą wpłynąć na decyzję rodziców dziecka z niepełnosprawnością. Gdy rodzice dostrzegają niechęć lub opór ze strony innych, mogą odczuwać presję lub obawy związane z wyborem takiej formy edukacji dla swojego dziecka dotkniętego niepełnosprawnością. W kontekście dodatkowych trudności, z którymi już się boryka, nikt nie życzyłby sobie pogłębiania cierpienia swojego dziecka. Jednakże, gdy społeczeństwo stanie się bardziej otwarte na zmiany, rodzice dzieci z różnymi formami niepełnosprawności, w tym także dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, mogą czuć się pewniej w podejmowaniu decyzji o edukacji w szkołach ogólnodostępnych. Wzrost świadomości społecznej i wiedzy na temat wyzwań, przed jakimi stają osoby z niepełnosprawnościami, oraz

ewoluującego systemu edukacji, staje się zatem istotnym aspektem w kształtowaniu bardziej inkluzyjnego społeczeństwa.

Bibliografia

- Białek, I., Nowak-Adamczyk, D. (2012). Edukacja włączająca – budowla o mocnych fundamentach. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich*, 7, 11-18.
- Bougeard, C., Picarel-Blanchot, F., Schmid, R., Campbell, R., Buitelaar, J. (2021). Prevalence of Autism Spectrum Disorder and Comorbidities in Children and Adolescents: a Systematic Literature Review. *Frontiers in psychiatry*, 12, 744709.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.744709>
- DeStefano, F., Shimabukuro, T. T. (2019). The MMR Vaccine and Autism. *Annual review of virology*, 6(1), 585–600.
<https://doi.org/10.1146/annurev-virology-092818-015515>
- Gałkowski, T., Kossewska, J. (2000). *Autyzm wyzwanie naszych czasów*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Halicki, J., Szafranek, A. (2016). Wybrane aspekty inkluzji społecznej. W: M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), *Niepelnosprawność. Poznać, przeżyć, zrozumieć* (s. 151-164). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Loomes, R., Hull, L., Mandy, W. P. L. (2017). What Is the Male-to-Female Ratio in Autism Spectrum Disorder? a Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 56(6), 466–474.
<https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.03.013>
- Nowakowska I., Pisula E. (2018). Wiedza na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu i opinie dotyczące edukacji włączającej dzieci z tymi zaburzeniami u nauczycieli szkół podstawowych oraz studentów kierunków nauczycielskich. *Człowiek – niepełnosprawność – społeczeństwo*, nr 2(40), s. 29-47.
- Pisula, E. (2021) *Autyzm, przyczyny, symptomy, terapia*. Wydanie VI zmienione. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

- Płońska, E. (2020). Niewygodni, niewidoczni i niechciani—formy wiktyimizacji osób z autyzmem. W: A. Drabarz (red.), *Aksjologiczne i prawne aspekty niepełnosprawności* (s. 57-75). Białystok: Wydawnictwo Temida 2.
- Rynkiewicz, A., Janas-Kozik, M., Słopeń, A. (2019). Dziewczęta i kobiety z autyzmem, *Psychiatria Polska*, 54(4), 737-752.
- Treffert, D. A. (2014). Savant syndrome: realities, myths and misconceptions. *Journal of autism and developmental disorders*, 44(3), 564–571. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1906-8>